

Den pulveriserede skal af østers brugtes som polermiddel. Gammel tjener pudser sølvtojet på ovenstående maleri af Carl Bloch fra 1877.

en og et glas mørk porter i hånden. Fortæringen minder om en andagt. Nogle få foretrækker dem i den dybe venstreskal fordi de vil have »saften«, lidt af Limfjordens vand, med. De rigtig store østers-elskere åbner selv skallerne under kokkens opsig i køkkenet« (23).

LITTERATUR: (1) 701b 9; (2) 472 30-74; 936b 220; 466 144-58; 700 206-11; 434 3,394; (3) 687 1837,62; (4) 347 447; (5) 474 11,669; (6) 869 5,64f; (7) 693b 1,661 sml. 4,1768,712; (8) 693b 7,108f; (9) Opfindelsernes Bog 4,1879,483; (10) 61 160; (11) 687 1837,63; (12) 886 1940,171-94; (13) 693b 4,32 og 5.1,225f; (14) 651 170; (15) 94 302f; (16) 805b 9; (17) 341 1925,166-78,243-55; (18) 260 1907-08,142ff; (19) 603 1957,7-9; (20) 164 1964, 44f; (21) 638 2,694; (22) 385 44,342; (23) 949 12/9 1957; østersfortæring i skæmtesagn: 4641 1,142f.

ANDEN ANVENDELSE

Pulveriserede østersskaller er et kalkfoder til fjerkræ og svin (1807ff; 1), en muddermaskine gravede dem til det brug op fra bunden af Roskilde fjord. Skallerne er anvendelige som gødning, til garvning og farvning (1837; 2); kalk af dem blandet med linolie giver et godt kit (3); glødet, pulve-

riseret og opslæmmet benyttes de undertiden som polermiddel for metaller (4).

Anført i farmakopeen 1772, pulveriseret anvendes de medicinsk som absorptionsmiddel (2); de kan indtages mod for megen mavesyre (sure opstød) (5), i kulvand for feber (6) og er givet kalve mod diarré (7).

LITTERATUR: (1) Handels- og Varelexikon 3, 1807,320; 565 2,659; (2) 472 29; (3) 472 29; 687 1838,167; (4) 756 20,901; (5) 687 1838,167; 949 17/9 1957; (6) 464p 74; (7) 74 268.

TALEMÅDER

Hun er ligesom madame Nickelby, der mente muslinger, men sagde østers (1879; 1).

Et barn kan være døv (= stokdøv) som en østers (o. 1800); være indesluttet som en østers, klappe i som en østers, være dum som en østers (1731ff); slang for opharket slimklat; skældsord især for dum person; østersfarvet = lyst gråligrød med svagt gulligt skær (2).

LITTERATUR: (1) 561 2,21; (2) 659 27,1734-36; 170 1905,17; 23 185.

PROSA OG POESI

En østers går populært for standard på fraværende intelligens, og virkelig, den har låset for sig med tykke døre af kalk *Johannes V. Jensen* (1).

Nymånen [stod] i tungtblå luft som en askegrå østers, der gaber med gyldent gab *Johannes Jørgensen* (2).

Så ligger i dybet, når tordenen knalder, · den salige østers i tryggeste skaller · og føler ej fare *P. M. Trojel* (1743-93). En østers har ikke til verden fidus, · den véd, man kan æde den ud af sit hus *H. C. Andersen*, ABC-Bogen (1858).

Thorkil Barfod, En østers (3); Martin Knudsen, Østersen (4); J. A. Dyssel's samtale med en østers (5).

LITTERATUR: (1) 401p 47; (2) 432b 3f; (3) 35f 58f; (4) 456 11-14; (5) 188 40-52.

Blæksprutter, *Cephalopoda*

Hovedet sidder på en kort og tyk eller (de tiarmede blæksprutter) slank og torpedoformet krop. Munden har et par næb lignende tænder. Som

forsvar afgiver dyret et sort sekret, der slører vandet. Den subtropiske, tiarmede *Sepia officinalis* har som nogle andre arter et indre ovalt kalkskjold, disse rygplader driver ofte massevis ind på Jyllands vestkyst.

- Danmarks Dyreverden 3, 259-63.

Blæksprutte o. 1770ff (1); *blækfisk* o. 1700ff (2), *søkat* o. 1700 (3), *kolkrabbe* Skagen 1787 (4) fra islandsk, kol = kul.

Tadder-, *tarfisk* Skagen 1787ff, omtydet til *tørfisk* (5), tadder måske 'lang udvækst' (6).

Rygskjoldet (som man mente stammede fra hvaler): *hvals-kæl*, -skal 1768ff; VJylland (7), *hvalsfinne* VHanherred o. 1850, Hjørring o. 1880 (8), *hvalspyd* Læsø (9); *havskæl* 1769 (10), *mareskæl* Holmsland klit o. 1900 (11), mar = hav; *havskum* og *søskum* (12).

Krageost 1714ff, SVJylland og *skadeost* Ringkøbingegnen (13).

Færøerne: *høgguslokkur* 'hugge' + 'lang stængel' o. 1780ff (14), skallen *grøðiskel* 'lægeskal' (15); Grønland: *amikok*.

LITTERATUR: (1) 659 2,298; (2) 434 3,747; (3) 579 B215; 693b 1,660; 903 1,1793,397f; 659 2,897; (4) 651 149; (5) 651 160; 545 20; 212c 3,936; 202c 4,159; (6) 224 1,1893,41; 212c 3,754; (7) 26 1,371; 464p 127; 212c 1,693; 858 30; (8) 489 18; 212c 1,693; (9) 212c 1,693; 202d 2,132; (10) 693b 5.2, 750; (11) 212c 2,554; (12) 315 43,108; (13) 212c 2,286; 160 1904/27; 2694 (1884); 464o 89; 423; (14) 828 68; 500 163; (15) 717 20.

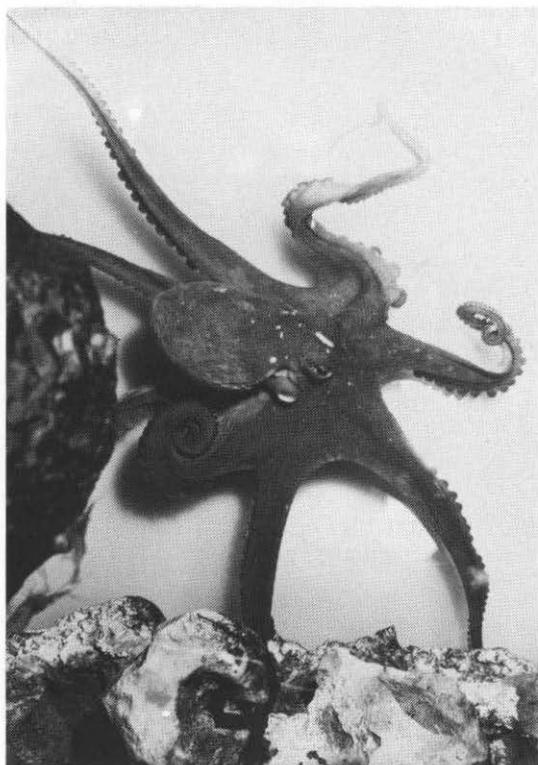
ANVENDELSE

Anvendes som agn; lægges for rotter, som siges at dø når de æder for meget deraf (Skagen 1787; 1).

Dyrets »blæk« blev brugt som farvestof, rygskjoldet var efterspurgt af guldsmede som støbeform;

Ung pige forsegler sit brev. Af blækspruttens sorte sekret blev udvundet blæk til skrivebrug. Maleri af Otto Bache, 1882.

Ottearmet blæksprutte. BIOFOTO/Arthur Christian-
sen.

det blev benyttet til polering (2). Man kunne rense skoletavlen med de bløde krageoste (SVJylland; 3). Sælges nu til burfugle som sepiaskaller og »falsk merskum«, der giver dem kalk og skærper næbbet.

Ved vestkysten kunne der samles hele kurvfulde af *hvalskæl*, de blev indgivet sygt kvæg og kalve for diarré (4); får og undertiden børn med diarré fik det bløde og sprøde i skallerne kogt i mælk (Harboøre o. 1870; 5).

På Færøerne brankede man skallens tykke ende, et pulver skrabet deraf blev drysset i sår (6).

LITTERATUR: (1) 651 160; (2) 756 3,1915,492; 474 11,674; (3) 160 1906/23: 2708; (4) 693b 5.3, 1769,750; 489 18 (o. 1850); 56f41; (5) 858 30; (6) 717 20.

POESI

Blæksprutten er hovedsagelig arketyrisk · på grund af sine fangarme, · men også på grund af sit næb og sit blæk · og den helt utrolige · kombination af disse · tre ting betragtes den som noget af et uhyre. · · Den lever i mørke, uhyggelige huler · dybt nede i vandet · hvor den laver sit blæk af

døde sømænds sjæle · omklammer, siger man, svømmere med sine fangarme · og trækker dem med sig ned i dybet · for at fortære dem.

Men ser man bort fra dens rolle som uhyre · er blæksprutten i virkeligheden det vidunderligste · af alle vidunderlige dyr. · Og når jeg nu tillader mig at sammenligne · dig med en blæksprutte · forekommer det mig at være det smukkeste · jeg overhovedet kan sige · såvel om dig som om blæksprutter af enhver art.

Den er mere kvindelig end nogen kvinde · og dens øjne er langt blidere · og mere sørgmodige · end øjnene på nogen gud eller profet · jeg nogensinde har set. · · Blæksprutten er skønhed, ynde · og kvindelighed · blidhed og sørgmodighed · legemliggjort. · · Blæksprutten er den sidste havfrue *Henrik Nordbrandt*, *Ode til blæksprutten* (1).

Gridskhedens kvælende · blækspruttearme *Noemi Eskul-Jensen* (2).

LITTERATUR: (1) 634 9-11; (2) 201 61.

Søpindsvin, *Echinoidea*

Den kugle- til ægformede krop er omgivet af piggede kalkplader arrangeret i rækker fra munden på dyrets flade underside op til et topfelt. Ca. 10 danske arter, mest alm. er TANG- eller SØBORRE, *Psammechinus miliaris*. De forstenede søpindsvin stammer fra kridttiden.

– Danmarks Dyreverden 3, 293-303.

Søpindsvin 1763ff (1), *pilsvin* Peder Syv 1688: pilsvin og pindsvin sankes ej gerne, det første i vandet, det andet på landet (2); *pindsvin* 1769 (3); *pindøsters*, *strandpomerans* og *strandæble* o. 1700 (4), *søæble* o. 1700-1804 (5), *havæble* o. 1700 (6), *søæg* 1840, *sømus* 1879ff (7).

Igelkær 1763-1850 (8), igel = (tysk) pindsvin, efterleddet fra norsk kjerr 'kar'; *gris* Lønstrup Vendsyssel (9).

Borre, *burre* Mors, Vendsyssel (10), *søburre* 1893ff, NJylland, Samsø, NSjælland (Gilleleje), VSjælland (11), *strandburre* Ll. Lyngby, det piggede dyr sammenlignet med kurvplantens frugtstand jf. *burremand* Vendsyssel (12), *tangborre*.

Hvenbofitte (= vulva) Vedbæk (13) sml. søanemone s. 15.

Færøerne: *igulker*; Grønland: *ekkusak*, *erkussak*.